

ПОГРОМЪТ В ЕВРЕНКЪОЙ, ГЮМЮРДЖИНСКО – 1913 Г.

Трендафил Василев

От Междусъюзническата война България излиза ограбена, разпокъсана, с разорено народно стопанство и претърпява първата си национална катастрофа. Съгласно Букурещкия мирен договор от юли 1913 г., който слага край на войната, страната ни изгубва изконни български земи – Южна Добруджа, Вардарска и Егейска Македония, Одринско. След подписване на Цариградския договор от септември 1913 г. Източна Тракия отново преминава към Турция. Този исторически акт е начало на жесток погром над българското население в Беломорска Тракия и Одринско. Преокупираните от турската армия територии, които са дадени отново на Османската империя, са потопени в кръв, гнет, терор, разруха - което може да се определи с една-единствена дума – геноцид. Турската армия обикаля селата, осъществява смъртни набези в почти всички селища. Събира оръжието, реквизира едър и дребен рогат добитък, иззема богатства от домовете и избива по жесток и невиджан начин по-голяма част от българското мъжко население.

Село Евренкьой, Гюмюрджинско, е жертва на такъв погром през есента на 1913 г. То е разположено на тридесетина километра източно от Гюмюрджина, с богата земя, заможна население. Според статистиката на проф. Любомир Милетич през 1912 г. в селото живеят 25 български екзархийски семейства и тридесет семейства турци.

Един есенен ден на 1913 г. турски войници събират цялото българско мъжко население и го подкарват извън селото. Между тях е бил и моят дядо Трендафил с тримата си сина. Дядо ми по това време е бил с наранен крак и едва се движел, но турците го бутат с прикладите да върви с другите. Най-малкият му син Илия бил 14-годишен. Той върви отзад и чува следния разговор между двамата турски войници:

- Абе, това е малко!

- Да го пуснем – отговорил другият, хванал го за елека и му казал: - Айде, бе, гити!

Така чичо ми Илия успява да се спаси. Да изживее жестокия погром, загубата на баща и братя. Да носи кошмара в себе си цял живот и винаги да го разказва със сълзи на очи.

На другия ден цялото село потъва в потрес, скръб и плач - в дълбок дол край селото са избити всички мъже, стълбове и опора на семействата и на селото.

Баба ми Йонка, загубила мъж и двама сина, жестоко откъснати от живота и сърцето ѝ, е била бременна по това време. Едва дочакала да роди детето, рухнала съсипана и умира. Така се ражда баща ми Васил, който остава кръгъл сирак.

Чичо Илия и баща ми живеят в селото до 1925 г. Това е труден сирашки живот с недоимък и заплаха от турския ятаган. Чичо Илия вече се е задомил, ражда му се и първото дете – синът му Трендафил. В тези територии се създава нетърпима обстановка с цел прогонване на българите от родните им места и домове. И през 1925 г. чичо ми със семейството си тръгва към пределите на България. С тях върви и баща ми. Поемат път, изпълнен с несигурност, но път към родината, към надеждата. Тръгват с волска кола, със себе си вземат само най-необходимото; изоставят дом, имот. В Евренкьой оставят къща, 40 дка ниви, лозя, потресаващи спомени и свидни жертви.

Минават през лагера за бежанци в Свиленград. Разпределят ги централно, всяко семейство в различни селища – села и градове. Чичо Илия със семейството му и моят баща са заселени в с. Криво поле, Хасковско. Без средства за препитание, те аргатуват и живеят в недоимък. Чичо от село на село установява семейството си в Кърджали. Баща ми започва аргатлък на 11 години, предимно в съседното на Криво поле малко село Момино. Тук се оженва и събира дом с майка ми - Ванка Талева. Тя също е останала сирак, баща ѝ е убит през 1916 г. в Първата световна война. Така Момино става родно село за мен и сестра ми Добринка.

Докато порасна, не познавах братя на баща ми – чичо Илия.

С него и моите братовчеди се запознах, след като през 1961 г. започнах работа в Кърджали. Не познавах и другите ми роднини, предимно от Тополовград. Всички те бяха се пръснали из България, прокудени от родните си места, и се търсеха с години да установят връзка помежду си. Живели са сиромашки живот на бежанци. След 9 септември 1944 г. успяват да заслужат по-достоеен живот с труда си.

Национално сдружение „Памет за 1913 г.“ води кампания за осветляване истинските размери на погрома в Южна Тракия и предлага на Народното събрание той да бъде назован с истинското му име – геноцид. Дано националното достойнство на нашите властници вземе връх и това жестоко за тракийските българи и родината ни време да намери вярното определение и синовна памет и почит. В името на десетките хиляди жертви, паднали под острието на ятагана.